

ALKOHOLIZAM KAO KRIMINOGENI UZROK

I. ODNOS IZMEĐU ALKOHOLIZMA I KRIMINALITETA

Alkoholizam i kriminalitet su dve parazitske društvene pojave koje nargizaju društveni organizam, remete harmoniju društvenog života i zaogrčavaju život čoveku. One su se tako duboko usadile u društveni organizam i tako utkale u njegov život svojim vekovnim postojanjem tokom klasne istorije da su postale njegovi nerazdvojni pratioci, njegov sastavni deo. Skoro da se društveni život ne može ni zamisliti bez ovih parazitskih pojava kao što se ni njiva ne može zamisliti bez korova koji pije njene sokove. Obe ove pojave proizilaze iz određenih društveno-ekonomskih uslova života, obe su višestruko štetne, pa stoga i društveno opasne.

U svom društveno opasnom dejstvu alkoholizam i kriminalitet su međusobno povezani tako da dopunjuju, stimuliraju i uslovljavaju jedno drugo. Ta međusobna povezanost postoji bez obzira da li obe pojave deluju istovremeno i konvergentno ili pak neistovremeno i divergentno. Ali zbog mogućnosti njihovog nezavisnog i raznolikog kretanja ta povezanost nije uvek jasno izražena. Šta više, ponekad izgleda i da ne postoji, kao da se radi o pojavama koje su udaljene i nezavisne jedna od druge ili ukoliko i postoji veza izgleda kao da je negativno određena. Drugim rečima, izgleda veoma često da one isključuju jedna drugu i da se kreću divergentno. Tako, ako se posmatra odnos između alkoholizma i kriminaliteta kroz njihovo masovno kretanje u dužem vremenskom periodu ili na određenim prostorima u određenom vremenu, mogu se zapaziti znatne divergentne oscilacije. Ovu činjenicu povremenog suprotnog kretanja jasno je dokazao francuski kriminolog G. M. Le Clore u svojoj studiji „Indeks kriminaliteta u Francuskoj“ prateći kretanje i uzajamni odnos ovih pojava u periodu od 1851. do 1951. godine.¹ Iz njegove analize statističkih podataka divergentnost ovih pojava je izrazita u doba rata, kada kriminalitet naglo raste dok alkoholizam opada i, neposredno posle rata, kada je obnuten proces. Do sličnih rezultata se može doći ako se izvrši analiza kretanja ovih pojava u određenom vremenu ali u različitim oblastima ili zemljama. Naime, videće se da u istom vremenskom periodu dok se u nekim oblastima više pije, a manje više krivična dela (na primer seoskim oblastima koje proizvode alkohol), dok se u drugim oblastima pije manje a kriminalitet je izraženiji (na primer, u gradovima ili oblastima sa većom gustinom stanovništva).

Istina je da divergentno kretanje u navedenim slučajevima postoji, ali to ne znači da je isključena svaka povezanost između alkoholizma i krimina-

¹ V. J. Pinatel: *Alcool et Criminalité*; *Revue de Science criminelle et de Droit comparé*, Paris, 1958; 1, s. 154.

liteta niti pak, da ona postoji samo u smislu udaljavanja tj. suprotnog kretanja ovih pojava. Jer, ako se izvrši dublja analiza statističkih podataka koji prate sveukupno kretanje navedenih pojava, videće se da one dovode do matematičkog logiciziranja koje, iako obuhvata pojave u celini, previđa izvesne činjenice u kojima je izražena uzajamna veza. Pre svega, rat kao faktor koji uslovljava suprotno kretanje alkoholizma i kriminaliteta ne predstavlja normalan već abnormalan način života ljudske zajednice. On nije ništa drugo do zbir nasilnih kriminalnih akata koji negiraju normalno i pro-uzrokuju nenormalno stanje za narode koji su njime zahvaćeni, odnosno za međunarodnu zajednicu i njen poredak. Mada je i sam rat jedna zakonita pojava klasnog društva, koji proizilazi iz određene konstelacije ekonomskih i političkih uslova i odnosa zemalja, on preseca i depraviše, pa čak i eliminiše izvesne pojave iz normalnog života kao i veze koje između njih postoje, dok istovremeno rađa nove pojave i stvara nove veze između pojava. Tako on dovodi do smanjenja proizvodnje alkohola, pa samim tim i do smanjenja pojave alkoholizma a, takođe, i njegovog uticaja na kriminalitet koji se naglo razvija zbog poremećaja u uslovima života. Ako ratni period uključimo u vremenski period normalnog života, veza između alkoholizma i kriminaliteta biće umanjena, iskrivljena, pa čak i eliminisana, koja inače postoji u normalnim uslovima života. Preveličavanjem ove činjenice došli bismo do toga da sebe obmanemo. S druge strane, ne treba da nas obmane ni činjenica što ne postoji izrazita veza koja uslovljava stalni odnos između alkoholizma i kriminaliteta i u mirno doba jedne zajednice s obzirom da „pojava kriminaliteta sadrži vrlo različite postupke od kojih samo izvesni imaju veze sa alkoholom“.² Isto tako, ne treba da nas obmane ni činjenica što se u pojedinim oblastima, naročito u seoskim više proizvodi i više pije alkohol (naročito u jesen i zimi), nego u drugim, na primer, gradskim oblastima, a da je procentualni odnos između alkoholizma i kriminaliteta manji u seoskim nego u gradskim oblastima. Utvrđivanje veza i odnosa između ovih pojava na ovoj osnovi ne može biti solidno ako se ne uzme u obzir činjenica da oblasti gde je izražen visok procent alkoholizma, dok je istovremeno niži procent kriminaliteta u odnosu na druge oblasti, jesu najčešće seljačke oblasti, sa raštrkanim stanovništvom koje ima izrazito negativan odnos prema delinkvenciji“.³ Ovo zbog toga što su u ovakvim oblastima socijalni odnosi malobrojni zbog slabe komunikacije stanovništva te je i broj kriminalnih akata manji nego što je to slučaj u oblastima sa gustom populacijom. Alkoholizari, i uopšte pripiti ljudi, iz ovih oblasti imaju manje prilika da čine delikte, pogotovu delikte različite vrste. Delikti koje čine stanovnici navedenih oblasti jesu u prvom redu krvni, imovinski i moralni delikti, koji ne negiraju već baš potvrđuju postojanje odnosa između alkoholizma i kriminaliteta. Prema tome, statistički podaci o kretanju odnosa između kriminaliteta i alkoholizma u vremenu i prostoru, do kojih su došli neki kriminolozi, imaju vrednost utoliko što potvrđuju da odnosi između alkoholizma i kriminaliteta nisu manifestovani na opštem planu, tj. da između njih ne postoji opšta i vidljiva povezanost niti paralelizam u vremenskom kretanju.⁴ Umesto paralelizma imamo oscilacije i u vremenu i u prostoru, pri čemu po nekad imamo divergentno a ponekad konvergentno kretanje između ovih pojava.

² J. Pinatel: *Alcool et Criminalité*; *Revue de Science criminelle et de Droit comparé*; 1958, 1, str. 157 i dalje.

³ i ⁴ J. Pinatel, isto, str. 154.

Najzad, u izvesnim slučajevima, veza između alkoholizma i kriminaliteta nije neposredna, već posredna. To je, na primer, slučaj kod alkoholičarskog „nasleđa“. S druge strane, u velikom broju slučajeva veza između ovih pojava je skrivena, zbog različitog karaktera dejstva ovih pojava na društveni organizam. Naime, kriminalitet dejstvuje kao vidljivi neprijatelj, koji neposredno ugrožava određenu društvenu grupu, odnosno zajednicu. Njegovo se postojanje odražava u direktnoj povredi pravila kojima je regulisan društveni život i bez kojih se on ne bi mogao zamisliti. Kako povreda pravila predstavlja povredu nekog društvenog dobra, to znači da će doći do odraza tih povreda na postojeće uslove društvenog života. Razume se, da će na takav poremećaj uslediti reakcija društva u cilju uspostavljanja poremećenih odnosa i njihovog obezbeđenja od budućih poremećaja. I poremećaji nastali kao posledica kriminalnog dejstva i reakcija protiv tog kriminalnog dejstva, odnosno protiv izvršilaca kriminalne aktivnosti, mogu se verodostojno statistički pratiti u svom kretanju. Naprotiv, alkoholizam iako je kao društvena pojava vidljiv kao i sam kriminalitet, njegovo dejstvo nije uvek direktno ni vidljivo, niti se uvek efikasno može pratiti. Dejstvo alkoholizma je u velikom broju slučajeva podmuklo i predstavlja prikriveni proces razaranja čoveče ličnosti. Preko izmenjene ili poremećene čoveče ličnosti, dakle posrednim putem, on realizuje svoje negativno dejstvo i na socijalni život. Otuda je u pravu prof. Vaben, kada kaže da se u pogledu odnosa između alkoholizma i kriminaliteta ne može zauzeti kategorično stanovište na bazi jednog istraživanja. Čak i različita istraživanja otežavaju donošenje jednog preciznog zaključka koji bi važio kao pravilo zbog toga što se kod svih tih različitih istraživanja primenjuju različiti kriterijumi i različiti materijali. Pa ipak, sva ta istraživanja pokazuju da alkoholizam ima kauzalni uticaj na kriminalitet, ali je veličina i značaj tog uticaja različita u različitim istraživanjima. „Može se reći, nastavlja Vaben, da je kauzalni uticaj alkohola siguran, ali je teško generalno odrediti njegovu srazmeru. Ima slučajeva gde je alkoholizam pomoćni kao i slučajeva gde je glavni faktor“.⁵

Iz navedenih razloga se ne može prihvatiti mišljenje onih autora koji smatraju da alkoholizam i kriminalitet ne prouzrokuju jedno drugo već da se oni pojavljuju kao dve paralelne posledice koje izazivaju štetne društvene posledice. Alkoholizam se, dakle, kako to tvrde i J. Pinatel i prof. Vaben i mnogi drugi kriminolozi, pojavljuje kao kriminogeni uzrok. Istina, on nije takav opšti kriminogeni uzrok koji bi se mogao naći kod svakog kriminalnog akta, pa ni kod svakog oblika kriminaliteta. On je više kriminogeni uzrok specifičnog, posebnog karaktera. Drugim rečima, alkoholizam se najčešće pojavljuje kao prouzrokovač određenih oblika kriminaliteta. Kao opšti uzrok on je od manjeg značaja, te spada u promenljive, pa i drugostepene opšte uzroke. Međutim, kako su oblici kriminalnih akata u kojima se on pojavljuje kao neposredni uzrok najopasniji po društveni poredak i najčešći, to se i alkoholizam pojavljuje kao jedan od najvažnijih faktora kriminaliteta.

Ali, ne utiče samo alkoholizam na kriminalitet prouzrokovanjem određenih krivičnih dela, već i kriminalitet sa svoje strane utiče, takođe, u izvesnoj meri na pojavu alkoholizma, doprinoseći njegovom širenju. Tamo gde je alkoholizam doveo do ostvarenja kriminalnog akta, tj. izvršenja krivičnog dela, izvršilac tog dela potražiće utehu ili izraziti zadovoljstvo u alkoholu. Ali, neće samo alkoholičar – kriminalac potražiti tu utehu ili radost u alkoholu, već će to učiniti i veliki broj kriminalaca nealkoholičara. I oni će u alkoholu po-

⁵ K. Vaaben; J. Leauté: Die Behandlung der Trunkenheit im Strafrecht: Frankfurt/M. — Berlin, 1960, s. 7—9.

tražiti sredstva za umirenje od grize savesti ili sredstvo za razrešenje od posledne tenzije, odnosno sredstvo za davanje oduška kriminalnoj volji, koja je u aktu dela našla rasterećenje od prethodne napetosti. Notorna je činjenica da najveći broj kriminalaca uzima alkohol bilo kao stimulans pre izvršenja dela, bilo kao sredstvo za relaksaciju posle izvršenja dela. Na taj način i kriminalitet deluje na alkoholizam dovodeći do njegovog širenja. Drugim rečima, kriminalitet priprema svoje vršiocima da postanu alkoholičari, tako da alkoholizam redovno nalazi svoje klijente među kriminalcima. Za uzvrat, alkoholizam će svoje klijente, koji nisu kriminalci, pripremati da to postanu. Ta veza između alkoholizma i kriminaliteta je, može se reći, postojana.

Iz napred rečenog mogli bi se izvući sledeći zaključci:

1. odnos između alkoholizma i kriminaliteta izražen je u njihovom uzajamnom uticaju, koji, zbog postojanja izvesnih eliminatornih uzroka, kao što su rat, slaba socijalna mobilnost, itd., nisu standardni i tipični posmatrani u vremenskom i prostornom kretanju. Stoga se alkoholizam ne može smatrati kao osnovni opšti uzrok kriminaliteta, već kao promenljivi opšti uzrok i stimulans;

2. alkoholizam je specifičan kriminogeni uzrok koji dovodi do prouzrokovanja određenih oblika kriminalnih akata kao što su: ubistva, tuče, telesne povrede, seksualni delikti, imovinski delikti, delikti iz nehata, itd.;

3. alkoholizam je posebno izražen kao uzrok recidivizma;

4. kriminalitet povratno dejstvuje na alkoholizam doprinoseći njegovom širenju, te se i on sam u odnosu na alkoholizam pojavljuje kao njegov posredni uzrok;

5. odnos između alkoholizma i kriminaliteta može se grafički predstaviti u vidu dva kruga koji se jednim svojim delom poklapaju i seku. Samo u tom delu preseka koji je promenljiv, jer je zavisao od brojnih uslova, alkoholizam i kriminalitet imaju međusobni odnos uzroka i posledice, dok u ostalom delu mogu imati samo uticaj međusobnog stimuliranja.

II MEHANIZAM DEJSTVA ALKOHOLIZMA KAO KRIMINOGENOG UZROKA

Napred smo utvrdili da je alkoholizam bitan uzrok u vršenju određenih oblika kriminaliteta i da se on pojavljuje kao opšti uzrok u spletu drugih uslova i uzroka. Da bismo videli konkretno dejstvo ovog uzroka neophodno je da razmotrimo još i sledeće činjenice: 1) oblike u kojima se alkoholizam pojavljuje u oblasti kriminaliteta; 2) ličnost alkoholičara kriminalaca; 3) mehanizam dejstva alkoholizma na prouzrokovanje kriminalne aktivnosti od strane alkoholičara ili alkoholisanih lica i vrste kriminalnih akata gde se alkohol pojavljuje kao neposredan ili posredan uzrok njihovog vršenja.

1. *Oblici alkoholizma*

Alkoholizam se manifestuje u oblasti kriminaliteta u formi akutnog ili hroničnog pijanstva ili pak, u formi alkoholičarske nasleđenosti.

Akutno pijanstvo deluje kao kriminogeni faktor dvostruko: s jedne strane, on odstranjuje, odnosno ukida ili smanjuje kontrolu koju čovek normalno vrši nad svojim nagonima i njihovim zahtevima dok, sa druge strane, raspaljuje i pojačava te iste nagone i izaziva one koji su živeli pritajeno u podsvesti. Preko ovog duplog mehanizma dejstva akutnog alkoholizma, oslobađa se i raste agresivnost, budi ljubomora, zavist, strast, mržnja i druge niske pobude

koje su bile duboko zatrpane u podsvesti. Kao što je poznato čak i obično pijanstvo dovodi do povećanja osetljivosti koja je često ambivalentna i dovodi do pojave razdražljivosti i grubosti koje se realizuju u vršenju delikata kao što su uvrede, klevete, nasilni delikti itd. Pored toga, pijanstvo se može pojaviti i u „ekscito-motoričnim oblicima, tj. pravim patološkim stanjima, koja se skoro daju uporediti sa pomamom epileptičara, a često su kao i ona praćena amnezijom“.⁶ Dela učinjena u akutnom pijanstvu zauzimaju vidno mesto u kriminalitetu alkoholičara.

Hronični alkoholizam deluje kompleksno na ličnost čoveka uslovljavajući njegov moralni pad. Hronični alkoholičar je intelektualno i moralno devalviran, a materijalno upropašćen zbog sve veće vezanosti za alkohol. On vrši krivična dela da bi došao do sredstava za piće, a kada se napije onda ih vrši pod uticajem depravisanih nagona i osećanja. Mehanizam dejstva hroničnog alkoholizma je kompleksan i izražen u potpunoj transformaciji prvobitne ličnosti alkoholičara.

Alkoholičarska nasleđenost deluje, kako primećuje dr Badonnel, na taj način što stvara predispoziciju kod podmlatka prema alkoholizmu, bilo upotrebom istog bilo nagonom koji je nasleđen od predaka, što prouzrokuje sve vrste organskih i mentalnih mana i patoloških pojava (konvulzije, moždane reakcije, epilepsiju, intelektualnu tupost, nemiran i neuravnotežen karakter); što u prethodnoj generaciji stvara porodični poremećaj, čije su posledice po vaspitanje i formiranje ličnosti kod dece neizmerne. Mehanizam dejstva izražen je u nasleđenim fizičkim i psihičkim manama koje se ispoljavaju u vršenju kriminaliteta. Dr Marchais i dr Badonnel pregledali su 527 zatvoreničkih dosijea slučajno izabраниh u centru Frenses i ustanovili da je 10,24% zatvorenika izvršilo krivična dela u akutnom pijanstvu, 25,61% zatvorenika je bilo hroničnih alkoholičara, dok je 12,52% bilo alkoholičarskih potomaka. Ova poslednja cifra jasno potvrđuje činjenicu da je alkoholičarska konstitucionalna degenerativna nasleđenost i alkoholičarska vaspitna dekadentnost ozbiljan kriminogeni faktor. Jedna zvanična anketa koju je pre nekoliko godina sproveo francusko Ministarstvo pravde u tri zatvorske ustanove a kojom je bilo obuhvaćeno 27.317 osuđenika, pokazala je da je u 14,2% uzrok izvršenja dela bilo akutno pijanstvo, u 15,5% slučajeva hronično pijanstvo, a u 25,3% slučajeva alkoholičarsko nasleđe ili tzv. nevidljivi alkoholizam, kako ga figurativno naziva J. M. Aurières.⁷ Navedena istraživanja pokazuju da se alkoholizam pojavljuje kao kriminogeni uzrok u sva tri oblika, ali da ne postoji nikakva određena srazmera između njih. Njihovo procentualno učešće u prouzrokovanju krivičnih dela je varijabilno, zavisno od niza uslova i uzroka koji su, takođe, promenljive prirode.

2. Ličnost alkoholičara kriminalaca

Po pravilu svaki alkoholičar može postati kriminalac. Alkoholičari najčešće postaju ona lica koja poseduju izvesne strukturalne tj. konstitucionalne slabosti, kao i lica koja su zahvaćena procesom neurotizacije. U prvom redu to su lica sa neuravnoteženim osećanjima i karakterom, slabom voljom, a pre svega nepostojana, krajnje bojažljiva, stidljiva, debilna i inertna lica, tj. lica koja nisu dovoljno snažna ili dovoljno sposobna za neka veća stvaranja, ali koja imaju visoko mišljenje o sebi i stoga nerealne pretenzije. „Ovi ljudi, kaže B. De Greffe, pate što se osećaju strancima i nesposobnim u odnosu na druge i traže

⁶ Citirano prema J. Pinatel-u, isto, str. 157.

⁷ V.J.M. Aurières: La lutte contre alcoolisme; Toulouse, 1955, str. 87—88.

u alkoholizmu sredstvo da doskoče sudbini koja ih mrvi." Zahvaljujući dejstvu alkohola koji, umanjujući kritiku i osećanja realnosti, navedena lica dobijaju prividno samopouzdanje, tako da dok se nalaze u tom stanju osećaju da stvarno žive i da su slična ili jednaka sa drugim licima oko sebe. Ali, dospevajući u ovo irealno stanje ona su neizbežno upućena na izvršenje nekog kriminalnog akta ako se steknu potrebni objektivni uslovi. Međutim, iako je to normalan put alkoholičara, postoje i takva mišljenja da alkoholičar — delikvent ima izvesna svojstva po kojima se on razlikuje od alkoholičara nedelikventa. Takva svojstva bi bila na primer: predispozicija prema zločinu, sklonost prema instiktivnim perverzijama, sadizmu, itd. Iako u ovome ima nešto istine, ova mišljenja su netačna, jer navedena svojstva nisu samo urođena, već se stiču degradacijom ličnosti, što je slučaj gotovo sa svakim alkoholičarem. To što svaki alkoholičar nije obavezno i delikvent objašnjava se bilo nepostojanjem objektivne situacije koja bi pružila uslove za izvršenje dela, bilo zato što kod jednog dela alkoholičara postoji delimično još očuvana kontrola nad svojim postupcima, tj. što nije alkoholizam doveo do potpunog moralnog pada ličnosti.

3. Mehanizam dejstva alkoholizma kao kriminogenog faktora

Ako napred izloženo uopštimo, videćemo da alkoholizam kao kriminogeni uzrok deluje dvostruko: psihološki i sociološki. Njegovo psihološko dejstvo se izražava kod akutnog oblika u tome što ukida ili smanjuje kontrolu nad nagonima, osećanjima i postupcima, izazivajući i raspaljujući podsvesne tj. pritažene nagone. Kod hroničnog oblika, nagrizajući nervni sistem, alkohol dovodi do transformacije, a zatim i do potpune psihološke degradacije čovečje ličnosti. Najzad, on prouzrokuje psihološke depravacije kod alkoholičarskog potomstva. Kao što smo videli, depravišući čoveka psihološki, alkoholizam izopačava njegovo ponašanje i dovodi ga u sukob sa njegovom porodicom, drugovima na radnom mestu, prijateljima i rođacima, sa okolinom u kojoj živi i sa pravilima ponašanja društva koja ne odgovaraju njegovim izvitoperenim nagonskim težnjama. Umesto svesnog i kontrolisanog ponašanja, koje se usklađuje sa ponašanjima drugih ljudi, alkoholičar se ponaša nekontrolisano, impulzivno, nagonski i egoistično. On ne oseća potrebu za solidarnošću sa onima koji nisu slični njemu i ne poštuje prava drugih ljudi. Otuda se takvo njegovo ponašanje neizbežno pojavljuje kao kriminalno ponašanje.

Alkoholizam kao socijalni uzrok proizilazi iz alkoholizma kao psihološkog uzroka koji mu ne samo prethodi, već ga i uslovljava. Depravisana alkoholičarska ličnost stvara konfliktne i strenogene situacije u porodici i na radnom mestu. Iz njih se rađaju delikti. Ukoliko su socijalni odnosi brojniji, utoliko češće dolazi do sukoba između alkoholičara i drugih ljudi a time i veća mogućnost za vršenje delikta od strane alkoholičara. Polagano, ali sigurno, on kida socijalne veze i sve više ostaje usamljen, vezan neraskidivo samo za alkohol. Zbog remećenja radne discipline i nerada on napušta radno mesto ili biva otpušten sa posla. Time on gubi izvore prihoda i mogućnosti da pomoću sopstvenih sredstava dolazi do alkohola bez koga ne može živeti. Tako će ga teški materijalni uslovi, koje je sam prouzrokovao svojim ponašanjem, odvesti u kriminal. Prema tome, alkoholizam i psihološki i socijalno-ekonomski gura alkoholičara u kriminalitet.

Oblici kriminaliteta prouzrokovani alkoholom su veoma raznovrsni. Međutim, u kriminološkim teorijama se pravi razlika između dva osnovna oblika i to: između kriminalnog alkoholizma i alkoholnog kriminaliteta. Prvi oblik

je onaj kod koga treba tražiti u alkoholizmu prvi i glavni uzrok kriminaliteta, dok je drugi onaj kod koga se alkoholizam javlja samo kao još jedan dopunski činilac kriminaliteta.⁸ Treba odmah reći da je manji broj onih delikvenata kod kojih je alkoholizam glavni i jedini uzrok njihove delikvencije. Alkohol kao glavni uzrok pojavljuje se gotovo uvek kod akutnog pijanstva. Tako, na primer, kod tuča u kafanama i na svetkovinama gde se pije, kao i kod telesnih povreda i ubistava koja nastaju kao posledica iznenadnih sukoba, svađa ili tuča, alkohol se najčešće pojavljuje kao glavni, a često i jedini uzrok. U prilog ove tvrdnje stoji činjenica da se pod uticajem alkohola veoma često potuku lica koja su se slučajno sreća ili našla zajedno, tj. koja ranije nisu imala nikakve veze ili čak se nisu ni poznavala. Pored prouzrokovanja krvnih delikata alkohol se pojavljuje kao glavni uzrok veoma često još i kod krivičnih dela uvrede, klevete, silovanja, rodoskrvljenja, maltretiranja i zlostavljanja dece, kao i kod vršenja bludnih i perverzних akata. Najzad, alkohol se pojavljuje kao glavni uzrok kod velikog broja saobraćajnih nesreća.

Alkoholizam kao dopunski uzrok u genezi kriminaliteta ima daleko širi domen pa time i veći značaj. Njegovo dejstvo ovde nije usamljeno i izolovano. Naprotiv, on je ovde uklopljen u splet faktora tako da sadejstvuje sa njima ili, bolje rečeno, vrši ulogu podupirača i stimulatora. „Za vreme kriminalnog života nekog lica gostionica mu je naprikladnije skrovište, a motiv za pijančenje podsvesna želja za likvidacijom podsvesnih psiholoških inhibicija i depresija ili u sabiranju hrabrosti za izvršenje delikta“.⁹ Zloupotreba alkohola u ovim kriminalnim slučajevima nije uzrok nego jedno od sredstava za izvršenje krivičnih dela. Alkohol ovde vrši pritisak na volju u korist donošenja odluke tj. on se javlja kao stimulator za donošenje odluke, zatim kao oslonac slabe volje i kolebljivog karaktera koji u njemu nalaze i potporu i osnaženje. Alkoholni kriminalitet pokazuje ujedno kako i sam kriminalitet vodi ka alkoholizmu da bi u njemu našao podsticaj. Tako kriminalitet dejstvuje povratno na alkoholizam, dok mu ovaj daje sa svoje strane nov impuls. Oba zla idu združeno i to čas naporedo, čas jedan za drugim, menjajući mesta uzroka i posledica.

Razlikovanje kriminalnog alkoholizma od alkoholnog kriminaliteta ima značaja ne samo za kriminološko proučavanje uzročnosti ovih pojava već i za praktičnu primenu u oblasti kriminalne politike. Jer, dok u prvom slučaju imamo posla sa ljudima koji su postali kriminalci pomoću alkohola i uglavnom zahvaljujući njemu i gde treba prvenstveno lečiti alkoholizam, a samim tim i kriminalitet, dotle u drugom slučaju imamo posla sa ljudima koji su najpre postali delinkventni, odnosno kriminalci, pa se na njihov kriminalitet nadovezao alkoholizam, te je ovde potrebno boriti se protivu uzroka neprilagodljivosti čije su posledice i kriminalitet i alkoholizam. Treba napomenuti da ove dve vrste alkoholizma nije uvek lako razlikovati kao i to da se one pojavljuju kao faze koje su povezane tako što kriminalni alkoholizam prelazi u alkoholni kriminalitet tj. postaje stalni dopunski činilac kriminaliteta.¹⁰

Najzad, alkoholizam se ne pojavljuje samo kao uzrok kriminaliteta kod alkoholičara, već se on pojavljuje kao uzrok kriminaliteta i kod drugih ljudi koji nisu alkoholičari. Naime, preko depravisanog ponašanja alkoholičara alkohol aktivira i druge ljude na kriminalnu delatnost prema samom alkoholičaru. Prema tome, alkoholizam stvara od alkoholičara ne samo kriminalca, već isto

⁸ Dr. Lj. Bavcon: Alkohol kao kriminogeni činilac; Jug. crveni krst; Predavanja, sv. III, 1958, str. 3.

⁹ Dr. Lj. Bavcon, isto, str. 4.

¹⁰ V. Lj. Bavcon: isto, str. 4.

tako i žrtvu. On deluje u masi okolnosti i uslova ambivalentno tako da često, kako primećuje Pinatel, slučaj određuje da li će alkoholičar biti kriminalac ili žrtva.¹¹ Tako na primer, u kafanskim tučama i uopšte u tučama pri piću koje izazivaju alkoholičari, nikada se ne zna da li će alkoholičar biti delikvent ili žrtva. Takav je, na primer, slučaj sa alkoholičarom i mučiteljom žene i tiranim porodice. Podvrgavajući ženu i decu brutalnim postupcima, on vrši razne delikte sve do ubistva. Najčešće strada žena u nastupu ljubomore. Ali se isto tako dešava da, zbog ovakvih njegovih postupaka, očajna i revoltirana žena ubije njega, nalazeći u tom aktu jedino rešenje da zaštiti sebe i decu. Ponekad to delo izvrše zajedno majka i sin ili samo sin koji postaje ocebica da bi zaštitio majku i oslobodio se stalnog straha od očeve bezumne brutalnosti. Takođe, u slučaju sukoba između dva alkoholičara jedan će biti delikvent a drugi žrtva, ili uzajamno i delikventi i žrtve. U međusobnim krađama između alkoholičara uloge se često menjaju: jednom je jedan lopov a drugi pokraden, drugi put će biti obrnuto. Najzad, pijana žena je najčešće žrtva silovanja a ređe i zavođenja. Prema tome, alkoholizam je, zaista, ambivalentan kriminogeni uzrok.

Iz napred izloženog može se zaključiti da su alkoholizam i kriminalitet usko povezane društveno negativne pojave. Ta uska povezanost izražena je u njihovoj međusobnoj uslovljenosti u kojoj oni međusobno menjaju uloge uzroka i posledice.

Alkoholizam kao kriminogeni uzrok ispoljava se u akutnom, hroničnom i genetičkom obliku. On deluje neposredno i posredno, vidljivo i nevidljivo. Njegovo kriminogeno dejstvo je veoma raznovrsno i često ambivalentno i kontradiktorno. I baš zbog tih svojih karakteristika on spada u najsnažnije i najzastupljenije kriminogene faktore. Stoga se ne može voditi uspešna borba protiv kriminaliteta ako se ona istovremeno ne vodi i protiv alkoholizma kao njegovog najizrazitijeg prouzrokovača i stimulatora.

Ljubiša JOVANOVIĆ
predavač Pravno-ekonomskog
fakulteta u Nišu

R é s u m é

L'auteur considère l'alcoolisme et la criminalité comme deux phénomènes sociaux parasites qui sont mutuellement ainsi connexes qu'ils conditionnent, complètent et stimulent l'un l'autre. Cette connexion n'y est pas toujours clairement exprimée à cause de la possibilité de leur mouvement indépendant et varié. C'est pourquoi il peut souvent paraître qu'elle n'y existe ou qu'elle ne soit que périphérique. Cependant, elle en existe sans égard à ce que ces deux phénomènes agissent simultanément et convergemment ou, au contraire, non simultanément et divergemment. La connexion entre l'alcoolisme et la criminalité, selon l'auteur, peut être graphiquement démontrée sous forme de deux cercles qui coïncident et se coupent partiellement. Seulement dans cette partie de la coupe, qui est variable, car elle dépend de nombreuses conditions, l'alcoolisme et la criminalité ont un rapport mutuel de cause à effet.

¹¹ V. J. Pinatel, isto, str. 159.

tandis que dans le reste ils ne peuvent avoir qu'une influence de stimulation mutuelle.

L'alcoolisme en tant qu'une cause criminogène se présente sous une forme aigüe, chronique ou génétique. Son influence dans la forme aigüe consiste en ce qu'il abolit ou diminue le contrôle sur les impulsions et sur les sentiments impulsifs, en excitant et en échauffant les instincts subconscients et dissimulés dont en naissent des actions criminelles. Chez la forme chronique, en corrodant le système nerveux, l'alcool conduit à la transformation et, ensuite, à une dégradation psychologique complète de la personnalité humaine. Enfin, son action génétique se manifeste en une défectuosité neuro-structurale et en une déviation psychologique chez la descendance des alcooliques, laquelle devient un élément socialement inadaptable. Soit, le mécanisme de l'action de l'alcoolisme en est tel qu'il peut agir visiblement et invisiblement, directement et indirectement. Son action criminogène est très diverse, quelque fois même ambivalente et aussi contradictoire. A cause de pareilles qualités d'action, l'alcoolisme rentre dans l'ordre des causes criminogènes les plus représentées et les plus fortes, en particulier chez les délits de sang, patrimoniaux, moraux et de circulation. L'alcoolisme en est particulièrement marqué en cause de récidivité.

La criminalité de sa part agit par réflexion sur l'alcoolisme. Le plus grand nombre des délinquants prend l'alcool, soit avant la perpétration du délit pour en rompre les derniers freins de la conscience, soit, après la perpétration du délit comme un moyen d'apaisement du remors ou comme un moyen de relachement de la tension poste-délictueuse.

